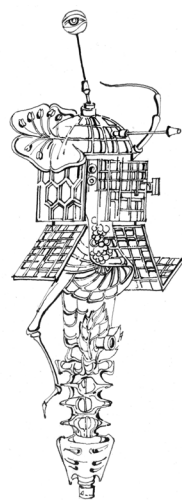

BŐJTÖS LÁSZLÓ – ENDRŐDI JUDIT

„KOVÁSZ AKARTUNK LENNI”

A magyar kormány által meghirdetett Kőrösi Csoma Sándor Program keretében a 2013/2014-es esztendőben kétszer fél esztendőt töltöttem az Amerikai Egyesült Államokban, Colorado államban. Második kiküldetésem során a nyugati régiót egy időre elhagyva egy hónapra a Bójtös-családhoz költöztem az Ohio-beli Clevelandbe azzal a céllal, hogy egy történeti dokumentációval, forrásfeltárással, interjúzással egybekötött kutatómunka keretében megismerjem Bójtös László sokrétű munkásságát. Mert hogyan is írhatnánk egy szétszórtságban élő kiváló magyar – hazájáért tett – erőfeszítéseiről anélkül, hogy mi magunk ne vállaltuk volna egy időre, legalábbis az „önkéntes száműzetést” a szétszórtságban élő magyarjaink megismeréséért? A család több évtizedes közösségi, szervezői aktivitásáról és legendás vendégszeretetéről anélkül, hogy azt mi magunk meg ne tapasztaltuk volna? Így kerültem hát a távoli Amerika távoli magyar közösségeit járva a Bójtös-házba, s váltam a néprajztudományban ismert kifejezéssel élve egyfajta „résztvevő megfigyelőjévé” a mindenkori közösségi szerepvállalásnak, illetve a már-már történelmi léptékű emlékek megelevenedésének.

1993-ban Magyarország clevelandi tiszteletbeli konzuljává, majd tiszteletbeli főkonzuljává nevezték ki Bójtös Lászlót, s e posztot máig betöltve aktívan munkálkodik az összmagyarság ügyében. Szinte megszámlálhatatlan azok száma, akik az elmúlt több mint fél évszázadban tiszteletüket tették nála Itt-Ott Találkozóok, előadói körutak, önállóan szervezett előadóestek, eszmecsereék, hivatalos értekezletek, protokolláris rendezvények vagy

Felismertük, hogy kapcsolatokat kell keresnünk szerte a világban – az anyaország felé is! –, ahol magyarok élnek, mert csak ez óvhat meg minket az asszimilációtól.

a baráti látogatások alkalmával. Legtöbben a magyarországi és határon túli magyarok ügyéért küzdő „újmódi nomádok” (*Gömöri György vendégkönyvi bejegyzéséből, 1974. március 27.*), akik fizikai és szellemi értelemben is „nagy utak vándorai” voltak (*Csoóri Sándor vendégkönyvi bejegyzéséből, 1987. október 20.*). Páratlan vendég-látói tevékenységük elismeréseként a Bójtös-házaspárt a Cleveland Council on World Affairs 1999-ben ünnepélyes okleveles elismerésben részesítette. Munkássága elismeréseként Mádl Ferenc köztársasági elnök Bójtös László építésznek, Magyarország tiszteletbeli főkonzuljának a magyarság érdekében végzett tevékenysége elismeréseként a Magyar Köztársaság Érdemrend Középkeresztje kitüntetését adományozta.

Egy vendégkönyv margójára

■ Magyarország clevelandi tiszteletbeli főkonzuljaként, a Magyar Baráti Közösség 1994–1999 közötti gondnokaként (és máig aktív tagjaként) Bójtös László méltán vált az amerikai magyar diaszpóra egyik emblematikus alakjává. Vendégszeretetéről híres házában otthonra leltek mindazok (írók, művészek, politikusok stb.), akik a kommunizmus évtizedei idején a Kápát-medencei magyarság hírnökeiként érkeztek az Egyesült Államokba. Emléküket a Bójtös-ház több mint ötven éve vezetett vendégkönyvei őrzik. A bejegyzések nyomán régi és újabb történetek elevenednek meg; peregnak a szavak, gondolatok, amelyek hamis eszmék, elnyomó rendszerek falait akarták lebontani és a szétszakított nemzet lelkét újraegyesíteni. Az alábbiakban Bójtös László visszaemlékezéseiből, beszédeiből és a vendégkönyvi bejegyzésekből kívánunk mozaikképeket nyújtani.

Vadosfától Clevelandig

■ Bójtös László 1931. március 2-án született a Sopron megyei Vadosfán, evangélikus lelkészi családban. Az elemi elvégzése után a Soproni Evangélikus Líceumban folytatta tanulmányait. A szülői ház, az iskola, a szülőfalu hagyományvilágának mikrotere jelentette a serdülő gyermek eszmélkedésének színhelyét. Ha valaki akkor azt jósolja Lászlónak, hogy egyszer majd a tengerentúlon lesz az összmagyar ügy egyik istápolója, valószínűleg értetlenül pislogott volna. Az angol nyelvtanítás-tanulás okán. „Én hat-hét évig tanultam angolt – emlékszik vissza küszködésére –, mégis »csak úgy-ahogy« jött vissza a nyelvtudásom idekint. Azt mondta nekem egyszer Csaba József tanár úr az angol órán: »Fiam, ha egy filmben túlvilági hangra lesz szükség, akkor majd hívunk Téged!« Később, a tizedik vagy tizenötödik érettségi találkozón ott ült Csaba József tanár úr is, odamentem hozzá, és mondtam neki, hogy a sors engem bizony végül angol területre dobott.” (*B. L. írásos visszaemlékezése, kézirat.*) A háború utolsó éveiben ideiglenesen félbeszakított, majd a líceum államosítása után a Berzsenyi Dániel Gimnáziumban befejezett tanulmányok, az építészdiploma megszerzésének nehézségei, az 1956-os forradalmat előidéző sztálinista diktatúra egyre feszültebb társadalmi hangulata mind-mind előrevetítette, hogy életében előbb-utóbb új fordulat áll be.

„Az államhatalomnak az élet minden területére kiterjedő korlátlan uralma elviselhetetlenné tette az életet, megfosztotta a személyiséget és a nemzetet emberi méltóságától, megfosztotta öntudatától, önismeretétől, önazonosságától. 1956. október 23-án a magyar nép ezzel a totális zsarnoksággal szállt szembe. [...] A keserűség egy megcsalt, kiszolgáltatott, elnyomott nemzet szenvedéseiben érlelődött egy hosszú évtizeden keresztül. Félmillió ártatlan ember elhurcolása, megbüntetések, kitelepítések, internálótáborok, kulákklisták, koncepciós perek, ávóterror előzte meg ezt a forradalmat. [...] 1956-ot megelőző szellemi és lelki hangulatot mint két éve dip-

lomázott és fél éve házaspár, huszonnégy éves építészmérnök munkahelyileg Budapesten egy tervezőirodában éltem át. A diktatúra béklyóját egyre erősebben feszegető közszellem engem is elért. Végül az október 23-a délutánra tervezett, lengyelekkel együtttérző, a Műszaki Egyetemre hívó és onnét induló tüntetésbe én is bekapcsolódtam. [...] Az október 23-át követő napokat, heteket Budapest, Vadosfa (özvegy édesanyám és két öcsém lakhelye) és Győr között töltöttem. Fegyveres harcban nem vettem részt, de a jelentősebb események helyszínein ott voltam feleségemmel együtt. November 2-án még legjelesebb íróink arról tanúsítottak, hogy csodát művelt az »emelkedő nemzet« [Németh László], »kivívta történelmének legnagyobb és első győztes forradalmát« [Déry Tibor], a magyarság »az emberi fajta csillagfénye lett« [Örkény István]. Azután bekövetkezett november negyedikének hajnala, amikor a miniszterelnök néhány mondatos rádióbeszéde a nemzeti tragédiát jelentette be. [...] Történelmünk tragikus nagy pillanata volt ez. Egy magára hagyott kis ország végzete.” (B. L. írásos visszaemlékezése, kézirat.) „A forradalom utáni hetekben már javában megindult a menekülési hullám, de én nem készültem elmenni. Végül szinte belesodortak ebbe a gondolatba. A teljes reménytelenség láttán, december 1-jén úgy döntöttünk, hogy a felajánlott menekülési segítséget kihasználva elhagyjuk Magyarországot.” (B. L.-interjú, 2014.) „Egy Mosonmagyaróvár környéki cukorrépa-begyűjtő ügynökismerősünk kis motorkerékpárjával egyenként egy olyan határ menti falusi emberhez szállított bennünket, akinek kertje mögött, kis távolságra húzódott a határ. Egy kétméteres botot – esetleges aknadrót veszélye miatt – pár centiméterrel a föld fölött maga előtt tartva ment előttünk. Az újra lezárás folyamatában levő határ miatt a fellőtt világító rakéták alkalmával többször a földre vetve magunkat jutottunk el ahhoz a tulajdonképpen semmi jelet nem mutató helyhez, ahol vezetőnk kijelentette, hogy Ausztriában vagyunk. Felettünk a csillagos ég, mi pedig ott álltunk a decemberi éjszakában, teljes bizonytalanságban. [...] Az átélt szabadságharc, majd annak szétverése okozta teljes lelki összetörtség állapotában éltük napjainkat Ausztriában.” (B. L. írásos visszaemlékezése, kézirat.)

László feleségével, Györgyivel a Lutheránus Világszövetség szponzorálásával került végül menekültként az Egyesült Államokba, új életük otthonába: Cleveland városába. „A fizikai eltávolodás ellenére sem tudtam elfogadni a gondolatot, hogy elhagytam hazámat. Az ideiglenesség állapotának hangoztatása adott valami lélektani elfogadhatóságot számomra.” (B. L. írásos visszaemlékezése, kézirat.) „Munkát keresve, egy ’45-ös magyar menekült, T.S., aki már hat éve élt itt, vitt a lehetőség helyére. Tőle e hangulatban azt kérdeztem: »ugye Sanyi bátyám, ha rendeződnek a dolgok, Te is hazajössz?« Azt mondta, hogy »én, kedves öcsém, már sehova nem megyek...« Számomra akkor ez az ember Magyarország számára elveszett ember volt. Negatív válasza napokig keserített...” (B. L.-interjú, 2014.)

Mert mindenképp egy ideiglenes állapotnak tekintették helyzetüket, ami csak addig tart, amíg nem változik a helyzet Magyarországon. „Mi is jövünk haza – mondtuk.” (B. L.-interjú, 2014.) „E kuszált koordinátájú lelkeségen végül a mindennapok létkényszere, az idegen környezetbe való nyelvi, szakmai helytállás igénybevétele segítette át. [...] A menekült állapot bizonytalanságát lassan a láb alatti talajérzés tudata kezdte felváltani.” (B. L.-interjú, 2014.)

Szegletkövek

■ Bójtós László azon szerencsések közé tartozik, akik rögtön szakmájukban kezdhettek el dolgozni az Újvilágban. Okleveles építészmérnökként rövid ideig rajzoló, majd valóban végzettségéhez méltó mérnöki, tervezői pozícióban számos cégnek dolgozott. A megrendelések között gyakran szerepeltek különböző egyházi épületek:

gyülekezeti komplexumok, iskolák és templomok. Többek között ennek köszönhető, hogy építészeti munkásságának élén az egyházi és templomépítészeti áll. Tervezési munkái több államra kiterjedtek (pl. Saint Joseph's Church, Pennsylvania; Saint William's Church, Ohio; vagy a katolikus szeminárium épülete Illinois államban). 1986-ban saját építészirodát nyitott Bojtos Architects, Inc. néven, amit egészen 2005-ig működtetett.

Hét amerikai tagállamban volt működési engedélye, közel ötvenéves szakmai pályafutásának önálló húsz éve alatt két iskolát, tíz templomot, kilenc hotelbelsőt, öt vendéglőt, három irodát, két ipari épületet, négy többlakásos épületegyüttest, hat családi házat és több tucat további épületet, lakóházat tervezett és épített. Mindez a magyar közösségi és későbbi konzuli tevékenységét is számba véve még inkább elismerésre méltó teljesítmény.

Munkái közül magyar vonatkozásuk miatt is kiemelendők a régi magyar telepes helyszínekről új városrészekbe költöző magyar közösségeknek épített templomok: a Nyugat-oldali Magyar Református Templom és az Első Magyar Református Templom, amelyek máig biztosítják a templomi közösség fennmaradását.

Templomépítészetiének jellegzetességeiből egyet ragadunk itt meg, ez pedig a torony strukturális elhelyezkedése. Míg a hagyományos templomépítészetben a torony önálló építményként a templom mellé vagy később annak kapuzata fölé épül és közöttük nincs szimbolikusan értelmezhető térbeli kapcsolat, addig az ő templomai esetében a torony mindig a szentély fölött helyezkedik el. „Ott, ahol prédikál a pap. Ahol a szellem, a lélek felrepül – ott hozom be a fényt. Ott van a kapcsolat az égiekkel. Az Atya, a Fiú és a Szentlélek hármasságával.” (B. L.-interjú, 2014.)

Ez az üzenet, amit a térelrendezés és a formanyelv megfogalmaz számunkra, tetten érhető a magyarság iránti felelősségvállalás és a beolvadás elleni küzdelem másik értelemben vett alkotó, építő munkájában is. Kós Károlyt idézve: „Az ember kötelessége, hogy a maga népét szolgálja.” Bójtos László ennek a szolgálatnak szentelve munkáját, alárendelve szabadidejét és félretéve egyéni karrierjét, sorstársaival együtt segítette azt a törekvést, hogy az otthoni és a külföldi magyarok közötti kapcsolat eszmei színtere újra megteremtődjön – és ott együtt hozzák be a fényt a jövő számára.

Szétszórtságban is magyarnak maradni

■ „A Magyar Örökség Díjjal is kitüntetett Magyar Baráti Közösség – amelyet eredetileg Itt–Ott Baráti Köre néven alapított Éltető Lajos és vitéz Ludányi András 1967-ben, Luisiana államban – a nemzeti összetartozás eszméjével kezdte meg 1971-ben munkálkodását és szervezte meg 1972-ben első találkozóját, az Itt–Ott Találkozót. A közösség tevékenységéhez hamarosan olyan, a diaszpóráért tevékeny személyek csatlakoztak, mint Cseh Tibor, Somogyi Balázs, Sass Márton és Bójtos László – akik később az MBK gondnokai is lettek.” (Kovalszki Péter: *A Magyar Baráti Közösség bemutatása*. Elhangzott a Magyar Diaszpóra Tanács ülésén, 2012. október 8-án.) „Bójtos László a Magyarországon kívüli magyar élet keresése kapcsán találkozott az Itt–Ott szellemével, és az első heti találkozóktól kezdve egy kivételével az összesen részt vett.” (*Zárónyilatkozat*. Lake Hope, 2010. augusztus 20.) A Lake Hope-on máig megrendezett találkozókra többek között a rendszerint kétszázötven főt meghaladó résztvevők elhelyezését is koordinálta, emellett a magyarországi és határon túli vendégek, írók, művészek akár tíz-tizenkét amerikai és kanadai várost érintő előadókörútjának is intézője volt.

„Felismertük, hogy kapcsolatokat kell keresnünk szerte a világban – az anyaország felé is! –, ahol magyarok élnek, mert csak ez óvhat meg minket az asszimiláci-

ótól. Azt is kötelességünknek éreztük, hogy külön figyeljünk az elnyomott helyzetben élő kisebbségi magyarság sorsának alakulására. [...] Az erőszak folyásában is kapcsolatokat kerestünk és alakítottunk ki a Kárpát-medence szellemi életének hasonló célú és reményű jeleivel. Hozzájuk jártunk, és hozzánk jöttek – utakat, lehetőségeket teremtettünk nekik a nyugati demokráciák világának megismerésére, és fórumokhoz juttattuk őket a magyarság valóságai és gondjai ismertetésére.” (*Zárónyilatkozat*. Lake Hope, 1993. augusztus 20.)

Tettre kész jövőbe tekintésükkel tehát a magyarság szellemi-lelki egységére törekedtek. „Hadd tegyem ehhez hozzá Sütő András 1973-ban, vendégkönyvembe jegyzett sorait: »Egy nép határait nemcsak sorompók jelzik; némelykor – s mindenekelőtt – az a vérpíros vonal, amely szívkamrákon át húzódik és zárul körbe kontinensek és óceánok fölött.« (*Sütő András vendégkönyvi bejegyzése, 1973. május 5.*)”; „Felismerve az anyaország és a Kárpát-medence ilyen szellemű íróit, azokat kezdtük magunkhoz hívni előadás céljából. Célunk volt kovászként működni.” (Részlet Bójtós László 2014. augusztus 19-én, Lake Hope-on elhangzott előadásából.)

Filozófiájukként – amelyet elsőként Ludányi András fogalmazott meg 1968-ban – a szétszórtsági magyar létformát hirdették meg az elszigetelődéssel jellemezhető emigrációval szemben. „Amíg az emigrációs mentalitás csak két utat hagy nyitva, a hazatérést vagy a beolvadást, addig a szétszórtsági lelkület a külföldi megmaradást teszi lehetségessé. A szétszórtsági mentalitás a magyarság értelmét a népi, nemzeti értékekben találja meg és ezeket az egész világon szorgalmazza.” (Bójtós László: *A Magyar Baráti Közösség huszonöt éve*. In: *Itt–Ott Kalendárium*. 1997. 13.) Bójtós László ma is vallja: „A magyar nyelv, kultúra és történelem hordozójaként bárhol élünk is, a Magyar Nemzet (egyetemesség) része lehetünk. Ez egyéni elhatározás és erkölcsi tartás dolga.” (B. L.-interjú, 2014.)

Magyarország felfedezése Clevelandben

■ A Bójtós-házaspár baráti köre, a vendégház és az összejövetelek ma is szimbolikus jelentőségűek. „Öröm egy »darab« Magyarországot Clevelandben is felfedezni. Fáradhatatlan család- és egyházszeretetek otthon s fénylő fáklya...” (*Szelik Imre és Mária vendégkönyvi bejegyzése, 2006. május 19.*) „Valószínűleg a Ti házatok Amerika legszebb kapuja; én legalábbis nem kívánok magamnak más bejáratot.” (*Ismeretlen szerző vendégkönyvi bejegyzése, 1990. augusztus 24.*) „A világot átfogó magyar »szellemi haza« a »láthatatlan Magyarország« apró kis fővárosai az ilyen házak.” (*Szócs Géza vendégkönyvi bejegyzése, 1987. április*) Az itt megfordulók évtizedes erőfeszítéseinek eredménye végül valóban átívelt az óceán felett. „Több mint három évtizednyi, önzetlen szolgálat után végre nemcsak remény, hanem a tett lehetősége éltethet bennünket, az óceán két oldalán.” (Jeszenszky Géza vendégkönyvi bejegyzése, 1993. április. 2.) „Ebben a tizenhét évben a magyar történelem drámai szereplői voltunk, ha akartuk, ha nem. Talán megálltuk a helyünket.” (*Csoóri Sándor, 1991. 08. 22.*)

És mit tehet a hazai és külhoni magyarság fiatal generációja azért, hogy azoknak a hittel és fáradtsággal végzett munkája, akikre mint elődökre tekinthetnek, el ne vesszen? „Én úgy érzem teljesnek az életem, hogy tartom és áldozatok árán is ápolom a kapcsolataimat az amerikai, az óhazai és a kisebbségi magyarokkal. És azt hiszem, mindent újrakezdve sem tennék másképp.” (*Szabad Újság, 1996. július 31.*)